

Henri Lefevr

Urbana revolucija

Biblioteka »Sazvežđa«, Nolit, Beograd 1974, 212 stranica

Ova knjiga francuskog marksiste H. Lefebvra, koji se posljednju deceniju vrlo intenzivno i produktivno bavi promišljanjem urbanog u suvremenom društvu, izašla je 1972. godine, nakon nekoliko već zapaženih knjiga iz ove tematike. Ona ne pruža odgovore na pitanja već nam omogućava da bolje upoznamo proces urbanog razvoja u koji smo i sami uključeni.

Knjiga sadrži slijedeća poglavlja: *Od grada do urbanog društva, Slepо polje, Urbani fenomen, Nivoi i dimenzije, Mitovi urbanog i ideologije, Urbani oblik, Ka urbanoj strategiji, Urbanističke zablude, Urbano društvo i Zaključak.*

Urbano društvo je rezultat potpune urbanizacije. Rađa se iz industrijalizacije, na kraju tog procesa, tijekom kojeg se rasprskavaju stari urbani oblici naslijeđeni od razdoblja diskontinuiteta promjena. Urbano objedinjuje razlike: njihovo postojanje i uzajamno ispoljavanje u obliku sukoba. »Urbano se određuje kao mesto gde ljudi jedan drugome staju na noge, nalaze se ispred i u gomili predmeta, ukrštaju se sve dotle dok više ne prepoznaju konce svojih aktivnosti, mrse svoje položaje stvarajući nepredviđene situacije. Ovaj prostor sadrži u svojoj definiciji jedan bezvredni vektor (virtuelno); poništenje rastojanja opsega one koji zauzimaju urbani prostor. To je njihov san, njihovo simbolizovano imaginarno prikazano na mnogobrojne načine: u planovima, u ludilu susreta i približavanja, u ljubavi prema brzini 'čak i u gradu'. To je utopija (stvarna, konkretna« (str. 50). »Urbana reforma, koja bi oslobodila zemlje od potčinjenosti, koju duguju privatnom vlasništvu (a prema tome i od spekulacije) ima već revolucionarni značaj... Razdoblje urbanih revolucija počinje« (str. 54).

Ako zamislimo jednu vremensko-prostornu osovinu, koja teče od potpunog odsustva urbanizacije pa sve do potpune urbanizacije, negdje na početku je smješten *politički grad*. Mjesta trgovine, kao i ljudi koji se njome bave, isključeni su iz političkog grada, jer »on je sav naređenje i ukaz, vlast« (str. 17).

Krajem srednjeg vijeka, na zapadu Evrope, trgovci dobijaju svoje mjesto u gradu. Preobrazbom političkog grada mjesto tržnice postaje središnje. Arhitektura prati taj razvoj: oko tržnice se okupljaju javne zgrade. Trgovačka razmjena postaje gradska funkcija. *Trgovački grad* zauzima svoje mjesto na razvojnom putu iza političkog grada...

Industrijski grad je slijedeća etapa. Taj grad je često bezobličan, jedva urbano naselje, koje ide malo ispred *kritične faze*, koju nagovještava... Politički grad je dugo odolijevao osvajačkim akcijama trgovaca. I politički i trgovački grad su se

branili od prevlasti industrije, industrijskog kapitala, ukratko — od kapitalizma (str. 22). Podsjećamo na shemu objavljenu na 25. stranici na kojoj je prikazan cjelovit proces.

Autor pokušava odgovoriti na pitanje što se događa za vrijeme kritične faze. Njegovo »proročanstvo« je da će društva, koja nisu prošla kroz krizu tokom industrijalizacije, nju upoznati u toku urbanizacije.

Najkarakterističnija razlika između industrijskog i urbanog prostora je diferencijalnost urbanog prostora. Urbani prostor je istodobno i *koncentriran*, njegov centar se puni do zasićenosti. Pojedina mjesta — naročito ulice — su multifunkcionalna. Kroz razloge »za« i »protiv« autor plastično ocrtava suprotnosti, koje se javljaju na skućenom, prenaseljenom prostoru gradskog tkiva. Ulica je izgubila smisao, kaže autor, »ograničivši se neizbežnim ograničenjem, isključivo na prolaz, podjelivši se na mesta prolaza za pešake (progonjene) i za automobile (povlašćene). Ulica se preobrazila u mrežu organizovanu za/kroz potrošnju« (str. 29).

U kritičnoj fazi industrijalizacija i urbanizacija pustoše prirodu, prijeteći joj razaranjem. Dolazi do svojevrstnog obrata: nekada izobilna dobra (voda, zrak...) ovdje postaju rijetka, a nekada rijetka dobra — izobilna. Pri tome »pomaže« industrija povećanom produkcijom proizvoda, čija je cijena niska.

I »urbanisti« se pokoravaju tim pritiscima. Funkcionalnost, za koju vjeruju da je ostvaruju, često je samozavaravanje. Oni često pažljivo promatraju urbano polje — ali na način, koji su diktirale praksa i teorija industrijalizacije. Dakle, urbano se svodi na industrijsko, svodeći se na trivijalnost ili specijalnost. Ta — kako ih autor naziva — »*slijepa polja*«, postoje između svih razdoblja, ali su njihove negativne posljedice najveće upravo na prijelazu iz industrijskog u urbano društvo. Urbanizmu, takvom kakav je, ne uspijeva da pronađe jedan statut, a urbanisti da odredi svoju ulogu: »Ne znajući ono što nastaje u njihovoj sopstvenoj glavi i u njihovim operativnim konceptima, ne priznajući u suštini ono što se događa (i što se ne zbiva) na njihovom slepom polju, tehnokratama se dešava da organizuju u tačine *represivni prostor*. Ne napuštajući svoju čistu savest. Oni ne zraju da prostor krije ideologiju (tačnije *ideo-logiku*). Ne znaju, ili se prave da ne znaju da je naizgled objektivni urbanizam (jer je državni, pothranjivan stručnostima i znanjem) klasni urbanizam i da prikriva klasnu strategiju« (str. 177). Analogno tome, dolazimo do saznanja da je »urbanizam« klasni urbanizam, a da toga nije svijestan.

Urbano treba shvatiti kao *diferencirano polje*, pri čemu je neophodna saradnja među disciplinama. Jer, urbani fenomen ne zavisi niti od jedne specijalizirane znanosti. Tu nastaju problemi: svaka znanost ima svoju terminologiju, kombiniranu sa težnjom da *sebe* stavi u središte oko kojeg se okreću »pomoćne« znanosti. Dok se tako interdisciplinarni skupovi svode na »dijalog gluhih«, urbani fenomen *zahtijeva* okupljanje svih fragmentarnih spoznaja.

Društvena se praksa, prema Lefebvru, dijeli na *industrijsku* i *urbanu*. Otrgnuti društvenu praksu od industrijske i usmjeriti je ka urbanoj praksi, bio bi prvi cilj *urbane strategije*. Dalje, ta strategija treba poći od radikalne kritike onoga što se naziva urbanizmom (njegove dvoznačnosti, protivurječnosti, varijanti). Potrebno je stvoriti znanost o urbanom fenomenu, koja mora poći od oblika i sadržaja urbanog.

Politička strategija (jer autor govori o političkom prostoru u kojem nastaje grad) obuhvaća uvođenje urbane problematike u politički život stavljajući je u prvi plan; stvaranje programa čija bi prva točka bila *opće samoupravljanje* (samoupravljanje, može »uvesti« i urbano samoupravljanje, čiji se problemi ponovo vezuju za pitanja industrijskog samoupravljanja, prevladavajući ih — riječ je i o tržištu, o kontroli investiranja, tj o općem programu; i uvođenje »prava na grad« u proširen, preobražen, konkretiziran ugovorni sustav str. 168—169).

Vratimo li se do sheme prostorno-vremenske osovine, »kritična faza« se konkretizira: prvi čini podređenost poljoprivrede industrijalizaciji (16. stoljeće u Evropi), a drugu podređivanje industrije urbanizaciji i podređivanju globalnog urbanom društvu, te urbanog jednostavnog stanovanju.

Urban oblik teži razbijanju granice. Pri tome nailazi na prepreke, koje treba zaobići ili ukloniti. Te prepreke su modeli, nastali razmišljanjem svojstvenim prethodnoj epohi. Sociologijski razlozi pasivnosti zainteresiranih društvenih činilaca su brojni. Korisnik se osjeća kao »isključen treći« između arhitekta i urbanista (ako do njihovog susreta dođe). »Onima koji odlučuju« prepušta se briga o donošenju odluka, a korisnik je ostavljen po strani, »kao dosta neprijatna ličnost koja prlja ono što joj se prodaje novo i sveže« (str. 211). Urbana revolucija treba težiti otklanjanju zabluda. Treba razlučiti specifično urbane ciljeve od ciljeva vezanih za industrijsku proizvodnju, planiranje i raspodjelu prihoda.

Industrijska revolucija i urbana revolucija dva su oblika radikalnog preobražaja svijeta. Postepeno, urbana problematika će odnijeti prevlast.

Ova je knjiga izazov i poticaj da se nešto učini, da se napori svih, koji se bave (ili bi se trebali baviti) urbanizmom usmjere ka istom cilju. Jer, kako sam autor kaže, »urbano, mjesto drame, može se preobraziti u dramu urbanog« (str. 142).

Lenga Cvitanović